

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.Н. КАРАЗІНА**

АХМЕДОВА ЕЛЬМІРА РАЯТІВНА

УДК 34+341.1+34.03

**ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ТУРЕЦЬКІЙ
РЕСПУБЛІЦІ: ІСТОРИКО-ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ**

Спеціальність: 12.00.01 – теорія та історія держави і права;
історія політичних і правових учень

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2020

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі права та публічного адміністрування Маріупольського державного університету Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України,
БАЙМУРАТОВ Михайло Олександрович,
Інститут законодавства Верховної Ради України, головний науковий консультант відділу європейського права та міжнародної інтеграції

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
ВОЛОШИН Юрій Олексійович,
Національний авіаційний університет, декан факультету міжнародних відносин;

кандидат юридичних наук, доцент
ЛАЗАРЄВ Віктор Вікторович,
Харківський національний університет внутрішніх справ, доцент кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1.

Захист відбудеться «27» листопада 2020 року об 11.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 64.051.30 Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, майдан Свободи, 6, аудиторія 431.

З дисертацією можна ознайомитись у Центральній науковій бібліотеці Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, майдан Свободи, 4

Автореферат розісланий «26» жовтня 2020 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Олександр Передерій

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Актуальність взаємодії Турецької Республіки та Європейського Союзу представляє неабиякий науковий інтерес, а двосторонні відносини Турецької Республіки з Європейським Союзом носять складний, суперечливий та амбівалентний характер, що виявилось як у міжнародно-правових актах і відносинах, так і в процесах, які обумовлювали необхідність адаптації системи права першої до стандартів другого.

З часів заснування Турецької Республіки одним з пріоритетів зовнішньої політики країни є розвиток її відносин з європейськими державами. В останні десятиріччя мова йде про міжнародно-правові аспекти відносин з Європейським Союзом. Вони мають свою історію, пов'язану з динамікою відповідних правових інститутів і політики, що обумовлювала їх зміни. У жовтні 2005 року Європейський Союз прийняв рішення щодо початку переговорів про вступ Турецької Республіки до Європейської Спільноти. В самій Турецькій Республіці питання про вступ до Європейського Союзу є важливою соціально-політичною, економічною, самоідентифікаційною та навіть світоглядною проблемою останніх десятиліть, хоча з часом втрачає свою гостроту – відсоток громадян, які виступають за вступ до Європейського Союзу, з кожним роком суттєво зменшується. На особливу увагу й дослідження заслуговує історико-правова характеристика цих процесів.

Вважається найімовірнішим, що існує чимало переваг від майбутнього розширення Європейського Союзу за рахунок Турецької Республіки, зокрема, здатність країни-апліканта посилити позицію Європейського Союзу у ролі глобального геостратегічного гравця, враховуючи її значимість у регіоні, потужну економіку, збройні сили тощо, але звинувачення Турецькій Республіці в недотриманні ключових принципів, що очікуються від ліберальної демократії та її втілення у формі правової держави й забезпечення верховенства права, значно гальмує процес і ставить під сумнів можливість його успішного завершення. Успіх переговорів щодо вступу Турецької Республіки до Європейського Союзу та їх юридичне закріплення ознаменувє безпрецедентну подію вступу до «християнського клубу» мусульманської країни, культурно-релігійні особливості якої значно відрізняються від загальноєвропейської системи цінностей і традицій Європейського Союзу. Виникає цікавий у правовому відношенні процес інтеграції світської правової системи мусульманської країни до, по суті, романо-германської (після брекзиту Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії) за характером правової системи наддержавного утворення.

Відносини «Турецька Республіка – Європейський Союз» – це безперервний інтеграційний процес з його різноманітними міжнародно-

правовими аспектами, а також відносини, що мають найдовшу постійно діючу асоціацію в спільноті та представляють собою перший реально функціонуючий у Європейському Союзі Митний союз з третьою країною. Саме тому актуальність всебічного розвитку міждержавних і міжнародно-правових відносин Турецької Республіки з Європейським Союзом є досить високою наразі, враховуючи той факт, що переговорний процес ще продовжується.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Тема дисертації є складовою частиною науково-дослідної роботи кафедри права та публічного адміністрування Маріупольського державного університету «Актуальні конституційні та міжнародно-правові проблеми становлення, розвитку та функціонування публічної влади в Україні в умовах міждержавної інтеграції» (державний реєстраційний № 01080008427).

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є історико-правовий аналіз взаємодії ТР з ЄС після відкриття офіційних переговорів з ТР в 2005 році до 2019 року включно. На основі цього досліджуються сучасні правові проблеми європейської інтеграції та здатність Європейського Союзу до подальшого розширення, а також його спроможність витримати майбутні ризики, які вона потягне за собою. Саме розуміння міжнародних тенденцій глобального рівня дає можливість зазначити, що успіхи та невдачі Європейського Союзу залежатимуть головним чином від того, чи зуміють його лідери забезпечити злагодженість у процесі поглиблення й розширення європейської інтеграції та удосконалення її правових і організаційних основ. Для досягнення цієї мети в роботі були поставлені наступні завдання:

- з'ясувати можливості, здійснити аналіз перспектив і проблем розширення Європейського Союзу у ХХІ столітті, а також особливості розвитку Європейського Союзу на сучасному етапі та його правові аспекти;

- провести аналіз політико-правової позиції держав-членів Європейського Союзу щодо перспективи вступу Турецької Республіки до європейської спільноти та причини можливого набуття Турецькою Республікою міжнародно-правового статусу привілейованого партнера Європейського Союзу як альтернативи повному членству Турецької Республіки у Європейському Союзі;

- надати загальну оцінку розвитку правових характеристик всебічних взаємовідносин між Турецькою Республікою та Європейським Союзом з моменту відкриття офіційних перемовин;

- розкрити сутність євроінтеграційного курсу Партії Справедливості та Розвитку як основного чинника стимулювання відповідних правових процесів і законодавчих ініціатив уряду в

наближенні законодавства Турецької Республіки до нормативно-правової бази Європейського Союзу та його подальшої адаптації;

- з'ясувати існуючі проблеми та досягнення у сфері прав людини з точки зору стандартів міжнародного права, а також особливості правового супроводу інтеграції Турецької Республіки в європейський простір у контексті діяльності Європейського суду по правам людини;

- окреслити головні виклики європейській політиці безпеки та оборони на сучасному етапі та їх правовим ознакам, дослідити можливий внесок Турецької Республіки в архітектуру європейської системи безпеки як члена НАТО й потенційної держави-члена Європейського Союзу з відповідним юридичним закріпленням;

- розкрити організаційно-правові передумови економічних досягнень, дослідити існуючі проблеми у сфері співробітництва Турецької Республіки з Європейським Союзом у рамках митного союзу та юридично-значущі дії щодо їх розв'язання;

- визначити правові аспекти впливу «європеїзації» Турецької Республіки на вирішення проблеми Кіпру, Егейської суперечки та визнання геноциду вірмен у контексті аналізу минулих і теперішніх відносин між конфліктуючими сторонами, а також проаналізувати досягнутий прогрес на шляху остаточного врегулювання конфліктів міжнародно-правовими засобами;

- з'ясувати причини та особливості формування євроскептицизму серед політичної еліти Турецької Республіки щодо вступу країни до Європейського Союзу, а також суспільну думку турецького народу щодо подальшої участі країни в процесах європейської інтеграції; їх вплив на відповідні правові та міжнародно-правові процеси;

- визначити особливості стратегічних відносин між Турецькою Республікою та Україною, розкрити правові аспекти розвитку двосторонніх відносин з точки зору набуття обома країнами членства у Європейському Союзі.

Вирішення цих завдань дозволить прояснити питання щодо впливу розширення Європейського Союзу на схід на всю міжнародно-правову систему міжнародних відносин.

Об'єктом дисертаційного дослідження є міжнародні та міждержавні відносини між Турецькою Республікою та Європейським Союзом з питання вступу Турецької Республіки до Європейського Союзу в їх історико-правовій ретроспективі та сучасних реаліях.

Предметом дослідження є історико-правове дослідження євроінтеграційних процесів у Турецькій Республіці.

Методи дослідження. Дисертаційне дослідження здійснено на підставі комплексу філософських, загальнонаукових і спеціально-наукових методів. Найбільш загальним є метод діалектики, завдяки йому правові процеси, що характеризують проблематику вступу Турецької Республіки

до Європейського Союзу, набули свого належного оформлення та розвитку.

Явища і процеси відповідного спрямування як політичного характеру, так і їх правове закріплення, розглядалися в контексті розвитку правової системи Турецької Республіки як світської держави, завдяки системно-структурному загальнонауковому методу історико-правових досліджень. Застосовувалися й неодмінно присутні в дослідженні складові логічного методу: аналіз і синтез, індукція та дедукція, абстрагування.

Серед спеціально-наукових методів дослідження на особливу увагу заслуговує історико-правовий (історико-генетичний у правовому аспекті), завдяки якому здійснено історико-правову характеристику формування євроінтеграційної політики Турецької Республіки та її правове закріплення у їх генезисі й становленні (розділ 1), а також відповідних процесів розвитку нормативної бази.

На різних етапах дослідження використовувалися: порівняльно-правовий метод – для визначення напрямків розвитку державно-правових явищ в країні з урахуванням позитивного розвитку зарубіжних країн; формально-юридичний метод – при відокремленні ознак, притаманних Турецькій Республіці як суб'єкту міжнародного права на підставі чинного законодавства країни; проблемно-хронологічний метод – при дослідженні розвитку та становлення міжнародно-правових відносин Турецької Республіки з Європейським Союзом з точки зору історичної динаміки; порівняльно-історичний метод – при формуванні загальних рис предмета дослідження та виявлення нових тенденцій у розвитку взаємодії Турецької Республіки та Європейського Союзу; логіко-юридичний метод – для дослідження перспектив розвитку законодавства Турецької Республіки відповідно до нормативно-правової бази Європейського Союзу.

Інформаційною базою дослідження є наукові та аналітичні праці вітчизняних і закордонних учених, офіційні публікації та матеріали інституційних органів Європейського Союзу і міжнародних організацій (ООН, ОБСЄ, СОТ), періодичні видання, матеріали міжнародних конференцій, експертні оцінки рейтингових агентств, інтернет-ресурси тощо.

Нормативну та емпіричну основу дослідження становлять: Конституція Турецької Республіки, законодавство Турецької Республіки і право Європейського Союзу, Укази Президента Турецької Республіки, постанови Парламенту Турецької Республіки, нормативно-правові акти Європейського Парламенту.

Наукова новизна отриманих результатів. У межах здійсненого автором дослідження одержано такі результати, що мають наукову новизну:

Вперше:

- розкрито механізм формування політичних рішень міжнародно-правового характеру правлячою політичною партією в умовах

авторитарного політико-правового режиму Турецької Республіки та їх втілення у відповідні нормативні приписи;

- розкрито особливості конституційних реформ, законодавчих ініціатив уряду Турецької Республіки та їх нормативно-правової реалізації у контексті наближення національного законодавства до стандартів правової системи Європейського Союзу;

- показано особливості правової культури та правової свідомості політичної еліти Турецької Республіки у контексті євроінтеграційних прагнень, причини та характеристику турецької версії євроскептицизму;

- охарактеризовано правову позицію держав-членів Європейського Союзу щодо вступу Турецької Республіки до цієї спільноти, яка розташована в спектрі між підтримкою вступу Турецької Республіки до Європейського Союзу та несприйняттям її як члена Європейського Союзу,

- розкрито правову характеристику заходів Турецької Республіки щодо європейської інтеграції в їх ретроспективному розвитку, формування та реалізації її політики в європейських інтеграційних інституціях, які прямо чи опосередковано впливають на процес її формування та реалізації;

Удосконалено:

- висновок відносно впливу європейського вектору турецької політики на міжнародно-правову позицію щодо спірних і конфліктних питань як історії, так і сучасності (проблема Кіпру, Егейська суперечка, геноцид вірмен та ін.);

- історико-правову характеристику конституційної реформи в Турецькій Республіці, її спрямованість на розширення переліку прав людини відповідно до міжнародно-правових зобов'язань держави; висновок про залежність правозастосовної практики щодо забезпечення прав людини та темпів європейської інтеграції Турецької Республіки;

Дістали подальшого розвитку:

- визначення співвідношення внутрішніх і зовнішніх чинників на процес формування сучасної політики безпеки й оборони Турецької Республіки та її нормативно-правове закріплення; її внесок в безпеку європейського континенту;

- аналіз двосторонніх міжнародно-правових відносин Турецької Республіки та України з позиції можливості набуття цими державами членства у Європейському Союзі та дослідження можливих напрямків розвитку правових засад двосторонніх відносин в умовах відсутності статусу держав-членів Європейського Союзу і наявності інтересів у різних сферах стратегічного партнерства.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що вони дозволяють поглибити знання про роль та значення розширення Європейського Союзу і вивчити досвід окремо взятої держави на шляху

виконання умов вступу до нього. Таке значення роботи можна визначити за наступними напрямками:

- у *правотворчій діяльності* – для удосконалення законодавчої бази України щодо її перспективного вступу до Європейського Союзу, його нормативно-правового супроводження та забезпечення, розробки процесуального законодавства в цій сфері тощо;

- у *науково-дослідницькій діяльності* – для вивчення теоретичного та практичного досвіду організаційно-правових заходів Турецької Республіки щодо набуття членства у Європейському Союзі;

- у *навчальному процесі* – матеріали дисертації можуть бути використані в процесі викладання навчальних дисциплін «Право ЄС», «Міжнародне публічне право», «Міжнародні відносини та світова політика», «Зовнішня політика України», для підготовки відповідних розділів навчальних видань – підручників, навчальних посібників, курсів лекцій, практикумів з історії та теорії держави і права, конституційного права України та зарубіжних країн, з актуальних питань європейської інтеграції, а також при здійсненні подальших досліджень, присвячених проблематиці розширення Європейського Союзу, регіональній інтеграції та міжнародних відносин, для навчально-методичного забезпечення викладання відповідних навчальних дисциплін у вищих навчальних закладах юридичного профілю;

- у *сфері практичної діяльності* – положення та висновки дослідження мають праксеологічне значення для профільної юридично-значущої діяльності органів зовнішніх зносин України, причому як всередині держави, так і за кордоном; вироблення зовнішньополітичних орієнтирів України щодо її інтеграційних устремлінь до європейської спільноти, відомств, що безпосередньо залучені до здійснення зовнішньої політики та її міжнародно-правового закріплення, а також тих, що займаються аналізом і прогнозуванням зовнішньої політики Турецької Республіки зокрема та Європейського Союзу у цілому.

Апробація результатів дослідження Основні результати роботи пройшли апробацію і були оприлюднені у виступах на наукових конференціях, у тому числі на: - міжнародних науково-практичних конференціях «Сучасні тенденції розвитку юридичної науки та практики» (м. Кривий Ріг, 22–23 травня 2015 р.); «Верховенство права та правова держава» (м. Ужгород, 16–17 жовтня 2015 р.); «Сучасний стан і перспективи розвитку держави і права» (м. Львів, 17–18 червня 2016 р.); «Розвиток правового регулювання у Східній Європі: досвід Польщі та України» (м. Сандомир, Польща, 27–28 січня 2017 р.); «Реформування законодавства в Україні та розвиток суспільних відносин в Україні: питання взаємодії» (м. Ужгород, 21–22 квітня 2017 р.); «Традиції та новації юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє» (м. Одеса, 19 травня 2017 р.); «Актуальні проблеми вдосконалення законодавства та

правозастосування» (м. Запоріжжя, 26–27 жовтня 2018 р.); всеукраїнських науково-практичних конференцій: «Правова система України: сучасний стан та актуальні проблеми» (м. Івано-Франківськ, 24–25 квітня 2015 р.); «Законодавство України: недоліки, проблеми систематизації та перспективи розвитку» (м. Херсон, 12–13 лютого 2016 р.); «Правова реформа та забезпечення демократизаційних процесів і національної безпеки в Україні» (м. Одеса, 14–15 жовтня 2016 р.); «Держава і право незалежної України: здобутки та перспективи» (м. Одеса, 24 червня 2016 р.) (тези опубліковано).

Публікації. Основні положення і результати дисертаційного дослідження опубліковано у 8 наукових фахових виданнях з юридичних наук, у тому числі дві – у виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз, а також у 11 тезах доповідей на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертаційного дослідження визначені його змістом, метою та поставленими завданнями. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що включають одинадцять підрозділів, загальних висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації 262 сторінки. Список використаних джерел містить 279 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, розкрито ступінь наукової розробки проблеми, вказано науковий зв'язок з науковими планами та програмами, визначено мету та завдання дослідження, його об'єкт, предмет, методологічні основи, сформульовано наукову новизну отриманих результатів, їх теоретичне та практичне значення, наведено дані щодо апробації та публікації результатів дослідження, зазначено структуру та обсяг дисертації.

Розділ 1 «Актуальні проблеми розширення Європейського Союзу та їх вплив на інтеграцію Турецької Республіки до цієї спільноти: історико-правова характеристика» складається з двох підрозділів та розглядає перспективи майбутнього розширення Європейського Союзу, сучасні виклики функціонуванню Європейського Союзу та відношення держав-членів Європейського Союзу до майбутнього членства Турецької Республіки в Європейському Союзі.

У підрозділі 1.1. «Розширення Європейського Союзу після укладання Лісабонського договору в контексті функціонування самого Європейського Союзу та можливих трансформаційних процесів» зазначається, що перспективи розширення Європейського Союзу на сучасному етапі є досить неоднозначними.

Висвітлюються основні виклики та проблеми, якими характеризується Європейський Союз на сучасному етапі; зміст та

значення реформ, що покликані подолати інституційну кризу Європейського Союзу та забезпечити подальший прийом нових членів до Євроспільноти; роль та значення Лісабонського договору в досягненні інституційної рівноваги між державами-членами Європейського Союзу та подальше розширення єврозони; роль розширення Європейського Союзу для країн-аплікантів з точки зору наближення їх законодавства до нормативно-правової бази Європейського Союзу; вплив релігійного питання на внутрішньо-європейські процеси; проблема ідентичності сучасного Європейського Союзу; передумови поширення феномену гнучкої інтеграції в Європейському Союзі; суспільна думка європейського народу щодо перспектив подальшого розширення Європейського Союзу з урахуванням особливостей кожної країни-апліканта тощо.

У підрозділі 1.2 «Політико-правова позиція держав-членів Європейського Союзу щодо вступу Турецької Республіки до Європейського Союзу» проаналізовано політико-правову позицію держав-членів Європейського Союзу щодо вступу Турецької Республіки до Європейського Союзу.

Констатується, що на сьогодні євроінтеграційні процеси є загальмованими внаслідок, передусім, правових причин. З точки зору позитивного права, правова система Турецької Республіки носить основні ознаки належності до романо-германської (континентальної) правової сім'ї. Тут, як здається, нездоланих складностей і труднощів для адаптації турецького права до європейського не спостерігається. Інша справа – проблеми правової свідомості та правової культури. Саме вони виступають правовими застереженнями в позиції низки держав-членів Європейського Союзу, і перш за все це питання ідентичності, які в праві проявляються в особливостях правового мислення, сприйняття правової дійсності, – тобто правова специфіка цивілізаційного змісту.

Розділ 2 «Історико-правові аспекти нормативного забезпечення Турецькою Республікою процесів європейської інтеграції» присвячено аналізу реформ та законодавчих ініціатив чинного уряду Турецької Республіки, з метою адаптації законодавства країни до нормативно-правової бази Європейського Союзу, положенню прав людини, взаємодії Турецької Республіки та Європейського Союзу в рамках митного союзу та потенційного внеску Турецької Республіки у зміцнення загальноєвропейської системи безпеки та оборони.

У підрозділі 2.1 «Реформи Партії справедливості та розвитку у світлі інтеграції законодавства Турецької Республіки до законодавчої бази Європейського Союзу та їх вплив на правові процеси» докладно аналізуються реформи правлячої Партії справедливості та розвитку протягом усього періоду її перебування при владі – з 2002 року по сьогоднішній день.

Автор аргументує, що державно-правовий розвиток Турецької Республіки у кінці XX – на початку XXI ст. мав специфіку, обумовлену характерною для авторитарних або авторитарно-демократичних (тобто з нерозвиненою демократією) режимів підвищеною роллю політичних партій, коли корпоративні положення їх програмних документів і рішень не просто обумовлюють зміст і політичну спрямованість законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів, але й визначають її, носять за суттю нормотворчий характер. Відтак, особливе значення для розуміння розвитку державно-правових процесів у Турецькій Республіці в досліджуваній період має аналіз рішень правлячої Партії справедливості та розвитку. Політика правлячої партії мала значну роль у визначенні особливостей курсу Турецької Республіки на євроінтеграцію, конкретних кроків щодо її правового закріплення. Разом з тим, суттєвий вплив на хід процесу інтеграції Турецької Республіки до Європейського Союзу мало придушення військового перевороту 16 липня 2016 р. і репресивні наслідки після нього.

У підрозділі 2.2 «Діяльність Турецької Республіки щодо нормативно-правової регламентації та реалізації захисту прав людини як обов'язкового міжнародно-правового регіонального стандарту на шляху її вступу до Європейського Союзу» висвітлено комплекс аспектів щодо сутності реформи правлячої партії в сфері прав людини, які виступають як одна з найважливіших умов, що постає перед Турецькою Республікою в рамках її вступу до Європейського Союзу.

Проведення системного порівняльно-правового аналізу відповідних положень Конституції Турецької Республіки, Загальної декларації з прав людини, Конвенцій ООН і Ради Європи з прав людини, Національної програми Адаптації законодавства Турецької Республіки до нормативної бази Європейського Союзу, Доповідей Європейської комісії щодо існуючих проблем та прогресу Турецької Республіки у виконанні положень Європейського Союзу у сфері прав людини тощо, дали змогу стверджувати, що до 2016 р. уряд Турецької Республіки вжив чималих заходів метою яких стало вирішення великого комплексу важливих соціально-політичних, культурних питань, які мали чимале значення та суттєвий позитивний вплив у поліпшенні правового становища людини.

У підрозділі 2.3 «Актуальні питання відповідності національного законодавства Турецької Республіки вимогам Митного Союзу Європейського Союзу» проаналізовано взаємодію Турецькою Республіки з Європейським Союзом в рамках співробітництва з Митним Союзом.

Автор зазначає, що окрема увага керівництва Турецької Республіки приділялася питанням правового супроводження процесу входження до європейського Митного союзу. Ці заходи були пов'язані з правовим забезпеченням економічних процесів, міжнародної торгівлі, а також гармонізації національних економічних інтересів і завдань

європейської економічної інтеграції. Вони відбувалися в рамках таких міжнародно-правових актів, як Анкарська угода від 12 вересня 1963 року та Додатковий протокол до неї від 23 листопада 1970 р. Було запроваджено стандартні для Європейського Союзу форми документів, зокрема митної декларації. Європейська комісія впродовж 2000–2016 рр. постійно здійснювала моніторинг нормативно-правових актів і правозастосовної діяльності Турецької Республіки на шляху до адаптації митного законодавства. Це стимулювало відповідні дії уряду Турецької Республіки.

У підрозділі 2.4 «Перспективи правової інтеграції Турецької Республіки у сферу зовнішньої політики та політики безпеки Європейського Союзу» аналізується важливість та стратегічний характер двосторонніх відносин Турецька Республіка – Європейський Союз у контексті Спільної європейської політики безпеки та оборони Європейського Союзу (далі: СЗППБ).

Автор аргументує, що важливим аспектом інтеграційних процесів є міжнародно-правова характеристика зовнішньополітичної діяльності держави-кандидата на вступ до Європейського Союзу. Європейське співтовариство постійно провадить лінію на здійснення спільних дій у безпековій сфері (зокрема протидії тероризму) і в галузі забезпечення прав людини. Протягом досліджуваного періоду економічний і військовий потенціал Турецької Республіки обумовлював особливе значення щодо її членства для Європейського Союзу саме у сфері безпеки в південному регіоні, зокрема на Балканах. **Розділ 3 «Окремі напрямки правового забезпечення вступу Турецької Республіки до Європейського Союзу»** досліджує особливості поширення євроскептицизму в Турецькій Республіці, вплив європеїзації Турецької Республіки на вирішення проблеми Кіпру, Егейської суперечки, вірменського питання та побудові стратегічних відносин між Турецькою Республікою та Україною з точки зору інтенсифікації двостороннього співробітництва.

У підрозділі 3.1 «Поняття й особливості поширення «євроскептицизму» в Турецькій Республіці в контексті динаміки євроінтеграційних амбіцій політичної еліти та народу Турецької Республіки, його вплив на правові характеристики цих процесів» вивчається феномен стрімкого поширення євроскептицизму в Турецькій Республіці, а також досліджуються причини його появи.

Зазначається, що правова дійсність, характеристика правової системи у її функціонуванні значною мірою обумовлюються такою важливою підсистемою, як правова культура й правова свідомість, цінності й установки, які лежать в основі нормотворчих і правозастосовних дій, а також оцінки і ставлення до правових явищ. Саме в цій сфері склався такий юридико-психологічний та інтелектуальний феномен, як євроскептицизм. У Турецькій Республіці, зважаючи на більш ніж тривалу історію руху (іноді його імітацію або зупинку) до Європейського Співтовариства,

евроскептицизм (чи його відсутність) відіграє значну роль у формуванні правових установок у правосвідомості як представників політичної еліти, так і широких верств населення (громадян, виборців).

У підрозділі 3.2 «Вплив тенденції європеїзації Турецької Республіки на міжнародно-правові основи вирішення проблеми Кіпру» досліджуються перспективи та можливості мирного вирішення Кіпрського конфлікту.

Встановлено, що міжнародно-правові аспекти євроінтеграції Турецької Республіки нерозривно пов'язані із завданням розв'язання кіпрської проблеми. Конфлікт між грецькою і турецькою громадами острова був й залишається ґрунтовним чинником, який вимагав значних правових зусиль міжнародної спільноти, а також впливав на процес входження Турецької Республіки до Європейського Союзу. Особливої гостроти проблемі надало членство Грецької Республіки (а з 2004 р. і Республіки Кіпр) у Європейському Союзі. Конфлікт мав і «гарячу», і «холодну» стадії та призвів до опрацювання великої кількості міжнародно-правових актів, спрямованих на його врегулювання.

Підрозділ 3.3 «Турецько-грецькі відносини в контексті об'єктивізації вирішення Егейського спору та загрози casusbelli в Егейському морі: міжнародно-правова характеристика» присвячений дослідженню перспектив та можливостей мирного вирішення Егейської суперечки.

Автор доводить, що прагнення Турецької Республіки і Грецької Республіки розширити свої територіальні води до 12-ти миль і встановити контроль за надрами прибережного континентального шельфу призвели до так званого Егейського спору, який ледь не став casusbelli у відносинах між двома сусідніми державами. Важливим правовим чинником за цих обставин стало приєднання Грецької Республіки до Конвенції ООН з морського права 1982 р. Організація Об'єднаних Націй запропонувала низку правових заходів щодо врегулювання спору. Найбільш перспективними щодо настання компромісу стали так звані роки «розрядки» двосторонніх відносин (1999–2005).

У підрозділі 3.4 «Співвідношення європейських намагань Турецької Республіки та необхідності вирішення питання геноциду вірмен Оттоманською імперією 1915 року: політико-правові аспекти» досліджуються перспективи досягнення примирення між Турецькою Республікою та Вірменією в питанні геноциду вірмен та формування єдиної позиції щодо зазначених подій.

Констатується, що чинником впливу на інтеграційні процеси Турецької Республіки до Європейського Союзу є й історико-політичне питання гуманітарного характеру – а саме, ставлення до проблеми репресій вірмен у Оттоманській імперії в 1915 році. Йдеться не лише про політичні оцінки, а й про їх нормативно-правове закріплення, зокрема в актах

міжнародного права. Автор досліджує геноцид та його дефінітивні ознаки, як явище та міжнародний злочин, відповідно до міжнародно-правових актів; аналізує розбіжності в баченні подій 1915 р., причому, як з вірменської, так і з турецької позицій; розглядає і порівнює профільні документи, включаючи доповіді Європейського Парламенту та інших європейських інститутів щодо позицій держав-членів Європейського Союзу в питанні правового визнання геноциду вірменського народу.

Підрозділ 3.5 «Правові та організаційні засади побудови стратегічних відносин між Турецькою Республікою та Україною в контексті перспективи набуття ними членства в Європейському Союзі» присвячений аналізу двосторонніх відносин та засадам стратегічного співробітництва держав в контексті їх інтеграції до Європейського Союзу.

Аналізуючи важливість стратегічних відносин між Турецькою Республікою та Україною автор розкриває значимість міжнародно-правових аспектів відносин між Україною та Турецькою Республікою в контексті руху обох держав до Європейського Союзу. Важливим аспектом тут є правове закріплення співробітництва у зоні Чорноморського басейну. Автор переконаний, що зважаючи на стратегічне партнерство України і Турецької Республіки, доцільним виглядає посилення координації дій та взаємний обмін досвідом щодо імплементації принципів і норм європейського права у національне законодавство та адаптації його до європейських стандартів.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі проведено перше комплексне самостійне історико-правове дослідження процесів інтеграції Турецької Республіки до Європейського Союзу. Його здійснення дозволяє зробити наступні загальні висновки.

1. Питання вступу Турецької Республіки до Європейського Союзу є одним із найбільш контраверсійних упродовж останнього більш ніж півстоліття існування європейської наддержавної правової системи та відповідних інституцій як у політичному, так і в правовому аспектах, зокрема в міжнародно-правовому. У різні періоди ставлення як Європейського Союзу в цілому, так і окремих його членів до європейської інтеграції Турецької Республіки змінювалося. Чинниками були економічні проблеми, ментально-правосвідомісні (вплив ісламської правової системи, зокрема шаріату та правової культури, на національне світське право Турецької Республіки), міжнародно-правові (участь Турецької Республіки у якості сторони в різноманітних міждержавних конфліктах і спорах, таких як ситуація навколо Кіпру та Егейського моря), і передусім – загальноправові (дотримання та забезпечення невід’ємних прав і свобод людини – ситуація, що склалася після невдалої спроби державного

перевороту 16 липня 2016 р.). Свою роль мали й історико-правові фактори – політичне і правове ставлення до подій 1915 року і визнання (чи невизнання) їх геноцидом Оттоманської імперії проти вірменського народу. При цьому суттєвий вплив на перебіг політико-правових процесів, пов'язаних із просуванням Турецької Республіки до Європейського Союзу, мають також течії, впливи та трансформації останнього.

2. Особливості правової системи Турецької Республіки та її політичного ладу обумовлюють підвищену роль політичних партій у юридичному закріпленні та реалізації політичного, зокрема зовнішньополітичного курсу. Як держава з відсутністю сталих, подібних до західних держав історичних традицій класичної демократії з відповідним функціонуванням державно-правових інститутів, Турецька Республіка в своєму правовому розвитку значною мірою детермінована корпоративними нормативами партій, які перебувають при владі, насамперед Партії розвитку та справедливості. Принаймні щодо заходів з адаптації національного законодавства до європейських стандартів і щодо прийняття відповідних міжнародно-правових актів і приєднання й укладення тих чи інших договорів у галузі міжнародного публічного права. Сьогоднішня правова дійсність – зокрема, суттєве обмеження прав і свобод людини, централізація влади, побудова жорсткої президентської вертикалі, послаблення ролі судової й законодавчої гілок влади обумовили те, що Турецька Республіка наразі має основні ознаки держави з авторитарним режимом.

3. Саме в згаданому контексті у період правління Партії справедливості та розвитку з 2002 по 2011 рік у Турецькій Республіці було проведено необхідні реформи в судовій сфері, метою яких стало забезпечення більш ефективної діяльності судової системи, швидкого та ефективного виконання положень у сфері правосуддя, зменшення загальної кількості судових справ, покращення механізмів захисту прав людини, забезпечення відповідності певних рішень положенням Європейської Конвенції з прав людини тощо. Великим досягненням у наближенні законодавства Турецької Республіки до стандартів Європейського Союзу стало прийняття урядом правлячою партією Національної Програми відповідності законодавства Турецької Республіки нормативно-правовій базі Європейського Союзу 31 грудня 2008 року.

Було прийнято відповідні зміни до Конституції Турецької Республіки (2010 рік), а також 13 гармонізаційних пакетів законодавчих актів. Отже, була проведена велика як законотворча (аналітична, законодавчо-технічна), так і власне законодавча робота щодо адаптації системи права Турецької Республіки до систем права Європейського Союзу та держав – його учасниць.

4. Суттєве значення щодо юридичних аспектів євроінтеграційної діяльності та відповідних заходів Турецької Республіки, у тому числі міжнародно-правового характеру, мають специфічні риси її

правової системи. Реформи XX століття, особливо першої його половини (зокрема, Револуція Младотурків) обумовили надання цій правовій системі світського характеру з виразними ознаками, особливо щодо джерел права, належності до континентального типу правових систем. Разом із цим, у суспільстві, у правовій свідомості й правовій культурі населення, особливо широких його верств, не пов'язаних із науковою чи практичною юридичною професійною діяльністю, залишилися стійкі та традиційні архетипи, притаманні правовій культурі представників правових систем релігійного типу, зокрема ісламської (мусульманської) правової системи.

5. Невдала спроба військового перевороту 16 липня 2016 року вкрай змінила як бажання правлячої партії інтегрувати країну в напрямку нормативно-правових норм Європейського Союзу, так і характер євроінтеграційних амбіцій Турецької Республіки. У країні відбулося посилення влади президента за рахунок нівелювання демократичних інститутів держави, а конституційний референдум 16 квітня 2017 року, під час якого турецькі громадяни проголосували за зміну форми правління в державі, радикальне розширення повноважень президента та перетворення країни з парламентської на президентську республіку, ознаменував початок розквіту зовсім іншої Турецької Республіки – більш ісламістської, що кидає виклик світським принципам побудови та функціонування правової системи Турецької Республіки.

6. Важливим напрямом в історичному процесі формування правових основ і правового супроводження дій Турецької Республіки щодо європейської інтеграції стало правове забезпечення інтеграційної діяльності в галузі економіки, передусім щодо входження до Митного союзу Європейського Союзу. У рамках Рішення 1/95 Асоціативної Ради Турецька Республіка втілила важливий процес гармонізації політики країни у сфері іноземної торгівлі відповідно до вимог Європейського Союзу. Діюча ринкова економіка, лібералізація цін, приведення у відповідність до європейських норм митного законодавства Турецької Республіки, макроекономічна стабільність, розвинутий фінансовий сектор тощо є тими чинниками, що характеризують сучасний стан економіки Турецької Республіки.

7. Складнощі, які супроводжують історію правових відносин Турецької Республіки і Європейського Союзу, перебіг подій інтеграційного процесу пов'язані також з правовими аспектами міждержавних і міжнародних відносин, ставлення до певних історичних подій. Крім економічних процесів, які відіграють винятково важливу роль при вирішенні завдань і досягненні цілей європейської інтеграції, особливе значення мають два базових блоки проблем – забезпечення прав і свобод людини в державах-кандидатах на вступ до Європейського Союзу і блок заходів щодо дотримання миру, стабільності та міжнародної безпеки. Якщо ситуація з першим блоком заходів, наведена вище, останнім часом має

стійку тенденцію до створення підстав «замороження» євроінтеграційних процесів Турецької Республіки, то щодо другого, попри безумовно позитивний аспект, такий як членство Турецької Республіки у НАТО, також склалася низка обтяжуючих чинників.

8. Ще однією ускладнюючою обставиною є міжнародно-правовий спор Турецької Республіки і Грецької Республіки щодо територіальних вод і континентального шельфу в Егейському морі. Як часто буває у міжнародно-правових спорах, в основі лежить економічний чинник, у даному випадку – надра. Розв'язання проблеми можливе винятково в міжнародно-правовій площині, через процеси укладення відповідного міждержавного договору та проведення демаркаційних і делімітаційних заходів.

9. Політичною перешкодою щодо правового просування Турецької Республіки до Європейського Союзу є й небажання першої визнати геноцид вірмен у 1915 році. Оскільки, з одного боку, геноцид є беззаперечним злочином проти людства й людяності, що закріплено у Конвенції ООН про запобігання злочину геноциду та покарання за нього від 9 грудня 1949 року, а з іншого – події 1915 року мають численні приклади позасудової розправи за етнічною ознакою, неврегульованість міжнародно-правових відносин з Республікою Вірменією є суттєвим політико-правовим чинником, який перешкоджає процедурі правового закріплення статусу Турецької Республіки як члена Європейського Союзу. Про необхідність знаходження компромісу в цих питаннях свідчить також прийняття Європейським Парламентом резолюції про визнання геноциду вірменського народу в Турецькій Республіці у 1915 році.

10. Системний історико-правовий аналіз співробітництва між Україною та Турецькою Республікою як кандидатами на вступ до Європейського Союзу (зі своєю історією та власними труднощами й перепонами) дозволяє дійти висновку, що для України, враховуючи на швидку зміну ситуації у світі, появу нових регіональних і глобальних акторів та виокремлення нових пріоритетів зовнішньополітичного курсу Турецької Республіки, важливою є не тільки вивчення інтеграційного досвіду Турецької Республіки, а й встановлення та міжнародно-правове закріплення шляхом укладення відповідних договорів конкретних напрямків співробітництва. Це, зокрема, активізація та розбудова нового формату співробітництва з Турецькою Республікою у сфері диверсифікації джерел і шляхів постачання енергоносіїв, забезпечення активної ролі України у формуванні нової системи транспортних комунікацій на Євразійському просторі та транзиту енергоносіїв із Близького Сходу та Каспію до Європи, що могло би стати міцною складовою стабільних міждержавних відносин та їх міжнародно-правового закріплення.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Ахмедова Е. Р. Причини євроскептицизму Туреччини в питанні вступу до Європейського Союзу. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2013. № 3. С. 58-62.
2. Ахмедова Е. Р. Перспективи інтеграції Туреччини у сфері зовнішньої політики та політики безпеки ЄС. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2014. № 4. С. 56-62.
3. Ахмедова Е. Р. Реформи Партії Справедливості та Розвитку в світлі інтеграції законодавства Туреччини до законодавчої бази Європейського Союзу. *Актуальні проблеми політики*. 2015. № 54. С. 91-106.
4. Ахмедова Е. Р. Вплив «європеїзації» Туреччини на вирішення проблеми Кіпру. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. № 2. С. 61-67.
5. Ахмедова Е. Р. «Casus Belli» в Егейському морі: міжнародно-правові підходи до примирення. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2016. № 2. С. 75-81.
6. Ахмедова Е. Р. Конституційний референдум в Туреччині 16 травня 2017 року: вплив на європейське майбутнє країни. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2017. № 2. С. 150-154.

Видання, що включені до міжнародної наукометричної бази даних “Index Copernicus International” (Польща):

7. Ахмедова Е. Р. Прагнення Туреччини до вступу в ЄС: політико-правова позиція держав-членів. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія «Право»*. 2014. № 7. С. 274-284.
8. Ахмедова Е. Р. Туреччина як потенційний суб'єкт майбутньої міграції в Європейський Союз чи притулок для мігрантів. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія «Право»*. 2013. № 6. С. 243-252

Тези доповідей на конференціях:

9. Ахмедова Е. Р. Перспективи подальшого розширення Європейського Союзу: міф чи реальність? // Сучасні тенденції розвитку юридичної науки та практики: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (22-23 травня 2015 року, м. Кривий Ріг). 2015. С. 9-11.
10. Ахмедова Е. Р. «Європеїзація»: щодо складності визначення поняття // Правова система України: сучасний стан та актуальні проблеми: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (24-25 квітня 2015 року, м. Івано - Франківськ). 2015. С. 6-9.
11. Ахмедова Е. Р. Євроскептицизм Туреччини: сутність поняття та передумови поширення // Верховенство права та правова держава:

матеріали міжнародної науково-практичної конференції (16-17 жовтня 2015 року, м. Ужгород). 2013. С. 239 – 241

12. Ахмедова Е. Р. Вірменське питання в контексті європеїзації Туреччини // Сучасний стан і перспективи розвитку держави і права: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (17-18 червня 2016 року, м. Львів). 2016. С. 7-9.

13. Ахмедова Е. Р. Трансформація зовнішньої політики Туреччини як запорука спокою ЄС в нестабільних регіонах // Законодавство України: недоліки, проблеми систематизації та перспективи розвитку матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (12-13 лютого 2016 року, м. Херсон). 2016. С. 7-10

14. Ахмедова Е. Р. Європейське майбутнє Туреччини та України: спільність та відмінність // Держава і право незалежної України: здобутки та перспективи: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (24 червня 2016 року, м. Одеса). 2016. С. 48-50

15. Ахмедова Е. Р. Військовий переворот в Туреччині 16 липня 2016 року: причини провалу та демократичне майбутнє країни // Правова реформа та забезпечення демократизаційних процесів і національної безпеки України: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (14-15 жовтня 2016 року, м. Одеса). 2016. С. 6-10.

16. Ахмедова Е. Р. Transformation of the Turkey Foreign Policy After the July 16 CoupFailed // Розвиток правового регулювання у Східній Європі: досвід Польщі та України: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (27-28 січня 2017 року, м. Сандомир, Польща). 2017. С. 7-10.

17. Ахмедова Е. Р. Призупинення переговорів щодо вступу Туреччини до Європейського Союзу: причини та наслідки // Реформування законодавства України та розвиток суспільних відносин в Україні: питання взаємодії: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (21-22 квітня 2017 року, м. Ужгород). 2017. С. 8-11.

18. Ахмедова Е. Р. The European Migrant Crisisand Turkey Roleas a Refugee Host State // Традиції та новації юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (19 травня 2017 року, м. Одеса). 2017. С. 138-142

19. Ахмедова Е. Р. The reasons of Euroscepticism in the European Unionand some possible scenarios for the future EU Functioning // Актуальні проблеми вдосконалення та правозастосування: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (26-27 жовтня 2018 року, м. Запоріжжя). 2018. С. 7-10.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

20. Ахмедова Е. Р. Захист прав людини як обов'язковий стандарт міжнародного права на шляху вступу Туреччини до Європейської спільноти. *Вісник Центральної Виборчої Комісії*. 2015. № 1 (31). С. 76-84.

21. Ахмедова Е. Р. Визнання Туреччиною «геноциду» вірмен 1915 року як обов'язкова вимога вступу країни до Європейського Союзу. *Актуальні проблеми політики*. 2017. № 60. С. 142-154.

АНОТАЦІЯ

Ахмедова Е. Р. Євроінтеграційні процеси в Турецькій Республіці: історико-правове дослідження. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. – Маріупольський державний університет. – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України, Харків, 2020.

Дисертація присвячена історико-правовій характеристиці актуальних проблем розширення Європейського Союзу та їх впливу на інтеграцію Турецької Республіки до цієї спільноти. Досліджено реформи Партії справедливості та розвитку у світлі інтеграції законодавства Турецької Республіки до законодавчої бази Європейського Союзу та їх вплив на правові процеси, а також історико-правові аспекти нормативного забезпечення Турецькою Республікою процесів європейської інтеграції. Досліджуються окремі напрямки правового забезпечення вступу Турецької Республіки до Європейського Союзу, правові та організаційні засади побудови стратегічних відносин між Турецькою Республікою та Україною в контексті перспективи набуття ними членства в Європейському Союзі.

Ключові слова: євроінтеграція, Турецька Республіка, розширення Європейського Союзу, Копенгагенські критерії, євроскептицизм, законодавчі ініціативи, права людини, Кіпрська проблема, Егейська суперечка, геноцид вірмен.

АННОТАЦИЯ

Ахмедова Э. Р. – Евроинтеграционные процессы в Турецкой Республике: историко-правовое исследование. Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.01 – теория и история государства и права; история политических и правовых учений. Мариупольский государственный университет, Мариуполь; Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина Министерства образования и науки Украины, Харьков, 2020.

Диссертация посвящена историко-правовой характеристике актуальных проблем расширения Европейского Союза и их влияния на интеграцию Турецкой Республики в это сообщество. Исследованы реформы Партии справедливости и развития в свете интеграции

законодательства Турецкой Республики в законодательную базу Европейского Союза и их влияние на правовые процессы, а также историко-правовые аспекты нормативного обеспечения Турецкой Республикой процессов европейской интеграции. Исследуются отдельные направления правового обеспечения вступления Турецкой Республики в Европейский Союз, правовые и организационные основы построения стратегических отношений между Турецкой Республикой и Украиной в контексте перспективы вступления членства в Европейский Союз.

Ключевые слова: евроинтеграция, Турецкая Республика, расширение Европейского Союза, Копенгагенские критерии, евроскептицизм, законодательные инициативы, права человека, Кипрская проблема, Эгейский спор, геноцид армян.

ABSTRACT

Elmira R. Akhmedova. **European Integration Processes in the Turkish Republic: A Historical and Legal Study.** – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Law, Specialty 12.00.01 - History and Theory of State and Law; the history of political and legal studies. Mariupol State University, Mariupol; V. N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2020.

The dissertation is devoted to the historical and legal characteristics of the actual challenges of the European Union enlargement and its influence on the integration of the Republic of Turkey into the community. It also examines the reforms of the Justice and Development Party in the light of the integration of the Turkey Republic's legislation into the legal framework of the European Union and its impact on the legal processes as well as the historical and legal aspects of the normative insurance of the European integration processes by the Republic of Turkey.

Protection of human rights is considered as a mandatory standard of the international law on the path of the Republic of Turkey accession to the European Union. It analyses the correspondence of the country's legislation to the Customs Union's requirements in terms of its achievement and current pending issues.

It is argued that the Republic of Turkey has implemented a large-scale reform process in order to ensure the fundamental human rights and freedoms in the country. The abolition of the death penalty, the adoption and implementation in practice of the "zero tolerance" policy on abuse and inhuman treatment of people, bringing in line with democratic norms of civil-military relations in the country, adoption of laws the purpose of which is to ensure gender equality, the adoption of the Law on Compensation for Victims of Terrorism, and others are considered as the State's significant accomplishments. The events of 16 June 2016 virtually offset all human rights achievements of the Republic of Turkey and have aggravated the socio-political situation. It is emphasized that today there is a

considerable risk of the state's throwback to the practice of the application of death penalty, which will forever leave behind the European integration ambitions of the modern Turkish Republic. It has been proved that there is a worrying regression towards authoritarian and Islamist trends in the country, and senior officials, including the president and his supporters say they will not derogate from their commitments to bring those guilty to account and re-establish the order in the Republic.

It is argued that the 2011-2020 timeframe is characterized by a considerable decline in the intensity of any reforms of the European Union in the Republic of Turkey, as well as the beginning of events that in the future will lead to the numerous and gross violations of the already reformed legislation of the Republic of Turkey.

A comprehensive analysis of the cooperation issues between the Republic of Turkey and the European Union in the defense sector shows that the Republic of Turkey could act as a strategic partner of the European Union, given the powerful army of the Republic of Turkey: ground, naval, military and air forces. The dissertation separately researches the influence of Europeanization of the Republic of Turkey on the solution of the Cyprus issue; Turkish-Greek relations at the present stage in the context of resolving the Aegean dispute and the threat of *casus belli* in the Aegean Sea; the position of the Republic of Turkey and the EU Member States in resolving the Armenian question in the context of the country's Europeanisation and international legal consequences of the recognition of the Armenian Genocide of 1915. It is noted that failure to resolve these problematic issues significantly hinders the State's European integration and complicates the realization of the pro-European ambitions.

The mainstreaming of the reconstruction of strategic relations between the Republic of Turkey and Ukraine, the development of their relations in terms of intensification of bilateral cooperation and their accession to the European Union, have been determined.

It is argued that the factual basis for the suspension of negotiations on the Republic of Turkey's accession to the European Union could be Art. 5 of the Framework Agreement between the European Union and the Republic of Turkey, which provides that in the case of a grave and persistent breach of the principles of liberty, democracy, respect for human rights and fundamental freedoms and the rule of law on which the Union is founded, the European Commission, by its own or at the request of one-third of the Member States, has the right to recommend suspension of negotiations and to offer conditions for the possible resumption of negotiations.

Key words: European integration, Turkish Republic, enlargement of the European Union, Copenhagen criteria, Euroscepticism, legislative initiatives, human rights, the Cyprus problem, the Aegean dispute, the Armenian genocide.

Підписано до друку 23.10.2019. Папір офсетний. Друк офсетний.
Формат 60×90/16. Умов. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Наклад 100 прим.
Видавець і виготовлювач – Видавництво «Константа»,
Харківська область, м. Харків, вул. Космічна, 26
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №376 від 22.01.2001

